

**Ο αναπτυξιακός ρόλος των ιδρυμάτων
της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο**

Σμπίλιας
Σύγγραμμα

**Ο αναπτυξιακός ρόλος των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας
εκπαίδευσης σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο**

Επιμέλεια: Γρηγόριος Γκίκας
Αλίνα Χυζ

Α΄ έκδοση Οκτώβριος 2007

Εκδόσεις «ΣΜΠΙΛΙΑΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ»
Βασίλειος Π. Σμπήλιας

Δεριγνύ 8, 104 34, Αθήνα
Τηλ.: 211 11 99 207-8, Fax: 210 82 59 561
<http://www.sygramma.gr>
e-mail: sygramma@mail.gr

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο ανά χείρας βιβλίο επιχειρείται μια προσέγγιση του προβλήματος της ανταγωνιστικότητας των περιφερειών, όπως αυτό προδιαγράφεται και προσδιορίζεται από την ύπαρξη εξειδικευμένης εργασίας και διερευνάται αναλυτικά η επίδραση της γνώσης και της συσσώρευσης ανθρώπινου κεφαλαίου στη διαδικασία της ανάπτυξης. Το βιβλίο είναι συλλογή άρθρων και εργασιών που ανακοινώθηκαν σε διεθνή συνέδρια και αφορούν στο ρόλο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην περιφερειακή ανάπτυξη. Η έκδοση αυτή αποτελεί μέρος του ερευνητικού έργου «Εκτίμηση επιδράσεων από τη λειτουργία Τριτοβάθμιου ιδρύματος σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο: Η περίπτωση της Ηπείρου» που διεξήχθη στα πλαίσια του προγράμματος «Αρχιμήδης Ι: Ενίσχυση ερευνητικών ομάδων στο ΤΕΙ Ηπείρου» και συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (75%) και το Ελληνικό Δημόσιο (25%).

Η Αλίνα Χυζ στην εργασία της με τίτλο «Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη ως Παράγοντες Βελτίωσης της Ανταγωνιστικότητας των Περιφερειών» διερευνά την ανταγωνιστικότητα των περιφερειών, όπως αυτή προδιαγράφεται και προσδιορίζεται από την έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη (E&TA) και, γενικότερα, την ικανότητα πραγματοποίησης καινοτομιών.

Η εργασία της έχει διττό χαρακτήρα. Πρώτον, επιχειρεί να προσδιορίσει την έννοια της ανταγωνιστικότητας στο επίπεδο της περιφέρειας και του κράτους. Ενώ, στην συνέχεια επιχειρείται η περιγραφή της σημασίας της έρευνας, τεχνολογίας και των καινοτομιών, καθώς και των παραγόντων που ευνοούν την έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη (με βάση τις πολυδιάστατες σχέσεις, αλληλεξαρτήσεις και αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους). Δεύτερον, η εργασία περιλαμβάνει την μέτρηση του «τεχνολογικού χάσματος» και τις τάσεις μεταβολών του δια μέσου του χρόνου και ολοκληρώνεται με την προσπάθεια άντλησης ορισμένων γενικών προτάσεων πολιτικής.

Ο Περικλής Τάγκας στην εργασία του «Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και Περιφερειακή Ανάπτυξη: Προβλήματα και Προοπτικές» υπογραμμίζει το αναπτυξιακό ρόλο της ανώτατης εκπαίδευσης και επικεντρώνεται στα προβλήματα – και ταυτόχρονα τις προκλήσεις – που αποτελούν χρονίζοντα ζητήματα, όπως η χρηματοδότηση των περιφερειακών Ιδρυμάτων, η ποιότητα του εκπαιδευτικού προσωπικού, οι υποδομές, οι συνθήκες διαβίωσης των φοιτητών, τα Προγράμματα Σπουδών και οι μέθοδοι διδα-

σκαλίας, οι δυνατότητες έρευνας, η σύνδεση με την αγορά εργασίας και η μελλοντική προοπτική και βιωσιμότητα των Τμημάτων.

Στο πλαίσιο αυτό και ενόψει των νέων δεδομένων που διαμορφώνονται στην Ελλάδα από το ακαδημαϊκό έτος 2006-07, διατυπώνονται από τον συγγραφέα ορισμένες προτάσεις για το σύστημα της τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην περιφέρεια της χώρας, οι οποίες πηγάζουν από την ανάγκη για ποιοτική και όχι ποσοτική προσέγγιση της εκπαίδευσης, ορθολογικό σχεδιασμό αντί για ανεξέλεγκτη μεγέθυνση και σαφή διαστρωμάτωση και αναπροσαρμογή των στόχων και των κανόνων. Η οπτική γωνία από την οποία προσεγγίζεται το θέμα είναι η καταγραφή και αξιοποίηση της διεθνούς εμπειρίας, με στόχο την προσαρμογή της στα ελληνικά δεδομένα..

Σε μια εποχή στην οποία το ανθρώπινο κεφάλαιο αντικαθιστά το φυσικό κεφάλαιο ως παράγοντας ανάπτυξης, το ζήτημα της αποτελεσματικής σύνδεσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την ανάπτυξη της περιφέρειας αποτελεί μια πρόκληση, τόσο για την κεντρική εκπαιδευτική πολιτική, όσο και για τα ίδια τα περιφερειακά Ιδρύματα και το ανθρώπινο δυναμικό τους. Ο βαθμός στον οποίο θα ανταποκριθούν από την πλευρά τους θα είναι καθοριστικός για τη μελλοντική τους πορεία.

Ο Γρηγόριος Γκίκας, η Αμαλία Μπιτχαβά και Μιχάλης Διακομιχάλης στην εργασία τους «Εκτίμηση των οικονομικών επιδράσεων στην τοπική οικονομία από τη λειτουργία του ΤΕΙ Ηπείρου» διερευνούν κατά πόσο και σε πιο βαθμό η λειτουργία του ΤΕΙ Ηπείρου επέδρασε οικονομικά στην τοπική οικονομία. Διεξήχθη πρωτογενής έρευνα προκειμένου να υπολογισθούν οι άμεσες και έμμεσες εισροές των συμμετεχόντων στην εκπαιδευτική και ερευνητική διαδικασία. Στη συνέχεια, έγιναν ορισμένες υποθέσεις – παραδοχές για την εκτίμηση του περιφερειακού πολλαπλασιαστού εισοδήματος του Νομού Πρεβέζης. Η εργασία ολοκληρώνεται με ορισμένα συμπεράσματα.

Ο Νικόλαος Τσουνής στην εργασία του με τίτλο «ΑΕΙ και Περιφερειακή Ανάπτυξη: η Περίπτωση του ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας» επικεντρώνεται στην εξέταση της επίδρασης των φοιτητικών δαπανών στο περιφερειακό παραγόμενο προϊόν και ειδικότερα εξετάστηκε η επίδραση της ύπαρξης του ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας στο ΑΕΠ των Νομών της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας όπως και της Περιφέρειας ως σύνολο. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιεί ένα τυπικό σύστημα εισροών – εκροών για την περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας.. Βρέθηκε ότι η μεγαλύτερη συνολική επίπτωση στην οικονομική δραστηριότητα των Νομών και της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας συνολικά, υπάρχει στον κλάδο της ακίνητης περιουσίας, ενώ έπονται οι κλάδοι των ξενοδοχείων και εστιατορίων, των τροφίμων, ποτών και καπνού και των μεταφορών ενώ οι κλάδοι που επηρεάζονται λιγότερο από την ύπαρξη του ΤΕΙ στο Νομό Καστοριάς είναι τα ορυχεία, η δασοκομία – υλοτομία, η κτηνοτροφία, οι κλάδοι των διάφορων καλλιεργειών και η αλιεία.

Στο τελευταίο μέρος του βιβλίου, παρουσιάζεται η πρόταση του Προέδρου του ΤΕΙ Ηπείρου **Γρηγορίου Γκίκα** για την αναδιοργάνωση του ΤΕΙ Ηπείρου με στόχο τον χωροταξικό του εξορθολογισμό. Οι πρόσφατες εξελίξεις στο χώρο της τριτοβάθμιας

εκπαίδευσης καθώς και το γεγονός του κατακερματισμού των Σχολών του ΤΕΙ Ηπείρου σε περισσότερες από μία πόλεις στερεί τη δυνατότητα συγκρότησης ολοκληρωμένων ακαδημαϊκών κοινοτήτων, ανταποκρινόμενων στις σύγχρονες απαιτήσεις. Τα τμήματα του ΤΕΙ Ηπείρου βγαίνουν από τη συνθήκη αυτή αποδυναμωμένα και η αναβάθμισή τους προς αντιμετώπιση της τρέχουσας κρίσης ίσως είναι ανέφικτη. Προκειμένου, λοιπόν, να αποτελέσει το ΤΕΙ Ηπείρου καταλύτη για την μακροχρόνια ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής απαιτείται χωροταξικός ορθολογισμός των τμημάτων και σχολών, που θα οδηγήσουν στην διασφάλιση παροχής υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης.

Γρηγόριος Γκίκας

Αλίνα Χυζ

Πρέβεζα, 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Τριτοβάθμια εκπαίδευση και περιφερειακή ανάπτυξη - Πρόλογος Γκίκας Γρηγόριος, Αλίνα Χυζ.....	11
2. Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη ως Παράγοντες Βελτίωσης της Ανταγωνιστικότητας των Περιφερειών, Αλίνα Χυζ.....	21
3. Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και Περιφερειακή Ανάπτυξη: Προβλήματα και Προοπτικές Περικλής Τάγκας.....	37
4. Εκτίμηση των οικονομικών επιδράσεων στην τοπική οικονομία από τη λειτουργία του ΤΕΙ Ηπείρου Γρηγόριος Γκίκας, Αμαλία Μπιτχαβά, Μιχάλης Διακομιχάλης.....	53
5. ΑΕΙ και Περιφερειακή Ανάπτυξη: η Περίπτωση του ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας Νικόλαος Τσουνής.....	67
6. Πρόταση χωροταξικής αναδιοργάνωσης του ΤΕΙ Ηπείρου Γρηγόριος Γκίκας.....	85

Εκτίμηση των οικονομικών επιδράσεων στην τοπική οικονομία από τη λειτουργία του ΤΕΙ Ηπείρου¹

Γρηγόριος Γκίκας², Αμαλία Μπιτχαβά³,
Μιχάλης Διακομιχάλης⁴

1. Εισαγωγή

Η εμπειρία των περισσότερων χωρών δείχνει ότι οι περιφερειακές ανισότητες στα επίπεδα αναπτύξεως τείνουν να διευρύνονται όταν δεν καταβάλλεται η απαιτούμενη προσπάθεια για να αποτελέσει η άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων έναν από τους βασικούς αντικειμενικούς σκοπούς του εθνικού αναπτυξιακού προγραμματισμού.

Ένα εθνικό αναπτυξιακό πρόγραμμα περιλαμβάνει, εκτός από την οικονομική μεγέθυνση, αλλαγές στις οικονομικές, κοινωνικές και χωρικές δομές και αποσκοπεί στον επηρεασμό αυτών των μεταβολών με στενά συντονισμένες αναπτυξιακές προσπάθειες.

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται η ίδρυση περιφερειακών ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με σκοπό την άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων μέσω της δημιουργίας εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού αφενός και της οικονομικής ενίσχυσης των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών αφετέρου (Χυζ, Γκίκας, 2004; Γέμπτος, 2001). Στη σύγχρονη οικονομία, οι παραδοσιακοί συντελεστές της παραγωγής δεν

-
1. Η εργασία αυτή δημοσιεύθηκε στα Πρακτικά του 3^{ου} Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου «Εκπαίδευση και Οικονομική Ανάπτυξη», ΤΕΙ Ηπείρου, Πρέβεζα, 26-27 Μαΐου 2006
 2. Καθηγητής ΤΕΙ Ηπείρου
 3. Εργαστηριακός Συνεργάτης ΤΕΙ Ηπείρου
 4. Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ Ηπείρου

έχουν πια την ίδια βαρύτητα. Η αναπτυξιακή δυναμική μιας οικονομίας συναρτάται από τη δυνατότητα αξιοποίησης του στρατηγικού στοιχείου της γνώσης και της καινοτομίας (Hyz, Gikas, 2002; Hyz, Gikas, 2006). Το ανθρώπινο κεφάλαιο δεν αποτελεί δώρο της φύσης αλλά είναι αποτέλεσμα σοβαρών επενδύσεων στον τομέα της παιδείας. Στην ίδρυση περιφερειακών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει και ο πολιτικός παράγοντας, αφού από όλους είναι αντιληπτό ότι αποτελεί πηγή πολλών ωφελειών. Η ίδρυση και η λειτουργία ενός περιφερειακού ΤΕΙ ή Πανεπιστημίου αποτελεί παράγοντα αύξησης της ενεργούς ζήτησης στην περιοχή και πολιτιστική αναβάθμιση (Neave, 1979:19).

Η συγκέντρωση στις περιοχές αυτές φοιτητικού και διδακτικού δυναμικού αναμένεται να ενισχύσει την εσωτερική ζήτηση και να τονώσει μια σειρά οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως την αγορά κατοικιών, τροφίμων, ενδυμάτων και άλλων υπηρεσιών με έμμεσες επιδράσεις και σε άλλους παραγωγικούς κλάδους. Τα εισοδηματικά αυτά αποτελέσματα λειτουργούν σε μεγάλο βαθμό άμεσα και δεδομένου ότι δρουν πολλαπλασιαστικά μπορούν να οδηγήσουν στην αύξηση του συνολικού εισοδήματος της περιοχής⁵.

Εάν, λοιπόν, θέλουμε να εξετάσουμε πλήρως τις οικονομικές επιπτώσεις ενός ανώτατου τεχνολογικού εκπαιδευτικού ιδρύματος στην τοπική του οικονομία θα έπρεπε να λάβουμε υπόψη μας το σύνολο των άμεσων και έμμεσων αποτελεσμάτων από τη λειτουργία του. Οι άμεσες οικονομικές επιπτώσεις των περιφερειακών ΤΕΙ ή πανεπιστημίων στην τοπική οικονομία αφορούν τις δαπάνες που γίνονται στην περιοχή εξαιτίας της λειτουργίας των. Οι δαπάνες αυτές γίνονται από τους φοιτητές, τους διοικητικούς υπαλλήλους, τους διδάσκοντες καθώς και από το ίδιο το πανεπιστήμιο. Ταυτίζονται με τα εισοδήματα αυτών που τις εισπράττουν και ως αποτέλεσμα έχουμε αύξηση του εισοδήματος στην περιοχή. Οι έμμεσες οικονομικές επιπτώσεις αφορούν τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα που εν συντομία μπορούν να οριστούν ως η αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης στην περιοχή λόγω της αυξημένης ζήτησης. Βέβαια, η λειτουργία ενός περιφερειακού ανώτατου ιδρύματος, έχει σημαντικές επιπτώσεις όχι μόνο στην άμεση βελτίωση κάποιων οικονομικών μεγεθών αλλά και στην κοινωνική δομή της περιοχής, καθώς επίσης μακροχρόνια αναπτυξιακά αποτελέσματα μέσω της αύξησης της προσφοράς εξειδικευμένων υπηρεσιών στην περιοχή και τη δημιουργία ικανότερου και πιο εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού.

Επομένως τα κυριότερα σημεία συνάντησης του ΤΕΙ με την τοπική οικονομία είναι τα εξής:

- Η αγορά εργασίας και η απασχόληση των αποφοίτων
- Η ανάπτυξη της τοπικής – περιφερειακής οικονομίας, όπου εδρεύει το πανεπιστήμιο
- Η μείωση της εσωτερικής μετανάστευσης

5.

- Τα έξοδα λειτουργίας των ιδρυμάτων ως αποδοτική επένδυση
- Τα κονδύλια που υπάρχουν για την έρευνα και τεχνολογία και τα αποτελέσματα των ερευνών και της ανάπτυξης της τεχνολογίας.

Συγκρίνοντας, όμως, τη διεθνή εμπειρία των οικονομικών συνεπειών στην τοπική οικονομία από τη λειτουργία των περιφερειακών ιδρυμάτων, διαπιστώνεται ότι στον ελληνικό χώρο οι επιδράσεις δεν είναι σε ανάλογη κλίμακα σημαντικές. Οι μελέτες που έγιναν σε ορισμένες πόλεις της Αγγλίας έδειξαν ότι τα πανεπιστήμια συνεισφέρουν περίπου το 45% του συνολικού εισοδήματος των πόλεων που εδρεύουν. Τα αντίστοιχα ποσοστά για την Ελλάδα είναι πολύ χαμηλότερα και αυτό οφείλεται σε δύο λόγους:

- ✓ Ο πρώτος είναι η μεγάλη κινητικότητα τόσο των φοιτητών όσο και των διδασκόντων καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Αποτέλεσμα αυτής της κινητικότητας είναι, ένα σημαντικό ποσοστό του συνόλου των δαπανών τους να οδηγείται έξω από την τοπική οικονομία. Η κινητικότητα αυτή είναι τόσο μεγαλύτερη όσο μικρότερη είναι η πόλη που εδρεύει το πανεπιστήμιο και όσο μικρότερη είναι η πανεπιστημιακή κοινότητα.
- ✓ Ο δεύτερος λόγος είναι η περιορισμένη τοπική αγορά, εξαιτίας της οποίας ένα σημαντικό μέρος των δαπανών του πανεπιστημίου, όπως επίσης των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας αναγκαστικά δεν πραγματοποιείται στην περιοχή.

Οι δαπάνες πάσης φύσεως από τη λειτουργία ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος (κυβερνητικές και ιδιωτικές) επιδρούν θετικά στην αύξηση του περιφερειακού εισοδήματος και στην τόνωση της τοπικής οικονομίας. Για παράδειγμα, ας υποθέσουμε ότι αυξάνονται κατά ένα συγκεκριμένο ποσό οι κυβερνητικές δαπάνες για την κατασκευή ενός κτιριακού εκπαιδευτικού συγκροτήματος σε μία περιφέρεια. Η αύξηση των δαπανών θα αυξήσει κατ' αρχήν το προϊόν και την απασχόληση στον κατασκευαστικό τομέα. Η αυξημένη ζήτηση για εργατικό δυναμικό θα ασκήσει πιέσεις για την άνοδο των μισθών. Υψηλότεροι μισθοί σε συνδυασμό με υψηλότερο επίπεδο απασχόλησης θα αυξήσουν το ακαθάριστο περιφερειακό εισόδημα που θα έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος. Η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος αυξάνει τη ζήτηση για αγαθά που παράγονται για τοπική κατανάλωση, και αυτή η αύξηση θα έχει θετικές επιδράσεις πάνω στο προϊόν και την απασχόληση των κλάδων που παράγουν αυτά τα αγαθά.

2. Μεθοδολογία

Προκειμένου να εκτιμηθεί η οικονομική επίδραση από τη λειτουργία ενός Τριτοβάθμιου Ιδρύματος σε μία περιοχή, θα πρέπει να προσδιοριστούν δύο κύριες κατηγορίες επιδράσεων:

- οι άμεσες και
- οι έμμεσες.

Στην πρώτη κατηγορία, συμπεριλαμβάνονται οι άμεσες εισροές των συμμετεχόντων στην εκπαιδευτική και ερευνητική διαδικασία ατόμων /φορέων και διακρίνονται σε:

- εισροές από τους σπουδαστές που διαμένουν και δραστηριοποιούνται στην περιοχή κατά τη φοίτησή τους στο Τριτοβάθμιο Ίδρυμα,
- εισροές από το εκπαιδευτικό και διοικητικό προσωπικό που εργάζεται στο Τριτοβάθμιο Ίδρυμα και διαμένει στην περιοχή,
- δαπάνες του Τριτοβάθμιου Ιδρύματος που πραγματοποιούνται στην περιοχή, προκειμένου να διασφαλιστεί η εύρυθμη εκπαιδευτική και ερευνητική λειτουργία του Ιδρύματος.

Ο προσδιορισμός τους επετεύχθη με συλλογή, συγκέντρωση, επεξεργασία και ανάλυση υλικού προερχόμενου από πρωτογενή έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε για το σκοπό αυτό.

Οι άμεσες εισροές τροφοδοτώντας τον «εισοδηματικό κύκλο» της περιοχής, δημιουργούν έμμεσες οικονομικές επιδράσεις, οι οποίες επηρεάζουν θετικά την εξέλιξη του εισοδήματος. Ο βαθμός επίδρασης στο εισόδημα της περιοχής μπορεί να εκτιμηθεί υπολογίζοντας τον πολλαπλασιαστή εισοδήματος της εν λόγω περιοχής (Λαμπριανίδης, 1993:182; Παπακωνσταντίνου,2002:192). Για το σκοπό αυτό, χρησιμοποιήθηκε περιφερειακός πολλαπλασιαστής εισοδήματος και μετά την επεξεργασία μακροοικονομικών στοιχείων της περιοχής, εκτιμήθηκε η συνολική οικονομική επίδραση από τις εισροές που προαναφέρθηκαν.

3. Ανάλυση

3.1. Άμεσες Οικονομικές Επιδράσεις

3.1.1. Ετήσια εισροή από τους σπουδαστές στην περιοχή

Η ετήσια εισροή που πραγματοποιείται από τα έξοδα των σπουδαστών κατά τη διαμονή τους στην Πρέβεζα, αποτελούν άμεση οικονομική επίδραση της λειτουργίας του Τριτοβάθμιου Ιδρύματος στην περιοχή. Προκειμένου να προσδιοριστεί το ύψος της εισροής αυτής, πραγματοποιήθηκαν δύο δειγματοληψίες στους σπουδαστές.

Η πρώτη είχε ως πληθυσμό-στόχο τους εγγεγραμμένους σπουδαστές της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας (Σ.Δ.Ο.) του Παραρτήματος της Πρέβεζας, χρησιμοποιήθηκε κλειστό ερωτηματολόγιο και έγινε με τη μέθοδο της προσωπικής συνέντευξης μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας. Τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν ήταν 324, στο σύνολο των 1874 εγγεγραμμένων σπουδαστών⁶. Ο βασικός σκοπός του ερωτηματολογίου ήταν να εκτιμηθεί κατά το δυνατόν πληρέστερα ο ενεργός πληθυσμός των σπουδαστών που διαμένουν και δραστηριοποιούνται στην πόλη της Πρέβεζας, καθώς

6. Η δειγματοληπτική έρευνα πραγματοποιήθηκε το εαρινό εξάμηνο του ακαδ. έτους 2004-2005.

και η διάρκεια διαμονής τους. Οι κατηγορίες των ερωτήσεων που συμπεριλήφθησαν και αφορούσαν στην ανάγκη προσδιορισμού των εισροών από τους σπουδαστές στην πόλη⁷ προσαρμόστηκαν στα πλαίσια αποτύπωσης μίας γενικής εικόνας εξόδων των σπουδαστών (σκιαγραφήθηκαν τέσσερις βασικές κατηγορίες εξόδων: ενοίκιο, λοιπά έξοδα κατοικίας, προσωπικά έξοδα καθώς και έξοδα επισκεπτών που συνδέονται άμεσα με την παρουσία των σπουδαστών στην περιοχή), όπως άλλωστε η τηλεφωνική επικοινωνία επιτρέπει αποτελώντας παράλληλα μηχανισμό ελέγχου και διασφάλισης ασφαλών αποτελεσμάτων της δεύτερης και πιο αναλυτικής δειγματοληψίας που πραγματοποιήθηκε.

Η ανάλυση των στοιχείων έγινε με βάση στρωματοποίηση του δείγματος ανά εξαμηνιο εγγραφής των σπουδαστών, προκειμένου να επιτευχθεί μεγαλύτερη δυνατή αξιοπιστία των αποτελεσμάτων. Ενδεικτικά αναφέρονται βασικά αποτελέσματα που προέκυψαν μετά τη στατιστική ανάλυση:

- Κάνοντας χρήση του σταθμισμένου μέσου στον πληθυσμό, εκτιμήθηκε το ποσοστό των ενεργών σπουδαστών στο σύνολο των εγγεγραμμένων, στο 53,8%.
- Η αντιπροσωπευτική διαμονή των ενεργών σπουδαστών στο δείγμα είναι 8 μήνες και 20 ημέρες ανά έτος (με αντιπροσωπευτικά άκρα: α.ό.=12 μήνες και κ.ό.=6 μήνες και 20 ημέρες).
- Η μηνιαία αντιπροσωπευτική δαπάνη ενός σπουδαστή που διαμένει στην Πρέβεζα και αφορά στην ενοίκιαση σπιτιού είναι 230 € (α.ό.=300 €, κ.ό.=180 €) για ενοίκιο και 50 € (α.ό.=100 €, κ.ό.=20 €) για λοιπά έξοδα κατοικίας.
- Το 80% των ενεργών φοιτητών του δείγματος απάντησαν ότι δέχτηκαν επισκέψεις στο σπίτι που διαμένουν στην Πρέβεζα κατά το προηγούμενο ακαδημαϊκό έτος. Η αντιπροσωπευτική διαμονή των επισκεπτών είναι 10 διανυκτερεύσεις (με αντιπροσωπευτικά άκρα: α.ό.= 30 διανυκτερεύσεις, κ.ό.=2 διανυκτερεύσεις).

Η δεύτερη δειγματοληψία είχε ως πληθυσμό-στόχο τους ενεργούς σπουδαστές της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας (Σ.Δ.Ο.) του Παραρτήματος της Πρέβεζας, και έγινε προκειμένου –μεταξύ άλλων- να συλλεχθούν στοιχεία σχετικά με τις δαπάνες των σπουδαστών ανά κατηγορία εξόδων. Χρησιμοποιήθηκε κλειστό ερωτηματολόγιο και έγινε με τη μέθοδο της προσωπικής συνέντευξης. Τα αποτελέσματα της έρευνας μετά την επεξεργασία των στοιχείων και σε συνδυασμό με την προαναφερθείσα δειγματοληψία δίνονται στον πίνακα που ακολουθεί:

7. Λοιπές κατηγορίες ερωτήσεων που αφορούσαν σε προσωπικές απόψεις σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται το ρόλο τους στην ευρύτερη λειτουργία της πόλης ή στο βαθμό ικανοποίησης των σπουδαστών από αυτά που τους παρέχει η πόλη, δεν αφορούν στην παρούσα εισήγηση.

Πίνακας 1: Ετήσια δαπάνη, ανά κατηγορία εξόδων, των σπουδαστών στην Πρέβεζα.

Κατηγορία Εξόδων	Ετήσια Δαπάνη (*), (**)	Ποσοστιαία κατανομή στο σύνολο
Ενοίκιο	2.784.840 €	39,36%
Λοιπά Έξοδα Κατοικίας	605.400 €	8,56%
Φαγητό	1.174.355 €	16,60%
Διασκέδαση	780.671 €	11,03%
Ένδυση	380.512 €	5,38%
Άθληση	94.543 €	1,34%
Χαρτικά	124.645 €	1,76%
Πολιτιστικά	45.597 €	0,64%
Internet	8.639 €	0,12%
Μεταφορές	423.000 €	5,98%
Λοιπά	653.913 €	9,24%
ΣΥΝΟΛΟ	7.076.114 €	100,00%

(*) Οι δαπάνες για Ενοίκιο και Λοιπά Έξοδα Κατοικίας έχουν υπολογιστεί σε 12 μηνιαία βάση. Όλες οι άλλες δαπάνες έχουν υπολογιστεί στη βάση της αντιπροσωπευτικής διαμονής των σπουδαστών στην Πρέβεζα, ήτοι 8,7 μήνες / έτος.

(**) Στις κατηγορίες «φαγητό», «διασκέδαση», «λοιπά» έχουν συνυπολογιστεί και οι δαπάνες των επισκεπτών κατανέμοντας ισομερώς το ποσό.

Το ύψος της ετήσιας εισροής, ως άμεση οικονομική επίδραση, που πραγματοποιείται από τα έξοδα των σπουδαστών στην Πρέβεζα, ανέρχεται στο ποσό των 7.076.114 €.

3.1.2. Ετήσια εισροή από το εκπαιδευτικό και διοικητικό προσωπικό στην περιοχή

Η ετήσια δαπάνη του εκπαιδευτικού και διοικητικού προσωπικού που εργάζονται στο Παράρτημα Πρέβεζας του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, προσδιορίστηκε στο ύψος των 984.000 €, εκ των οποίων τα 684.000 € μένουν στην περιοχή ως ετήσια εισροή. Στον πίνακα που ακολουθεί, αναλύονται οι ετήσιες δαπάνες του προσωπικού. Η κατανομή των δαπανών ανά κατηγορία εξόδων εκτιμήθηκε σε προγενέστερη δειγματοληπτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο προσωπικό του Παραρτήματος.

Πίνακας 2: Ετήσια δαπάνη, ανά κατηγορία εξόδων, του εκπαιδευτικού και διοικητικού προσωπικού της Σχολής Διοίκησης & Οικονομίας (Παράρτημα Πρέβεζας) Τ.Ε.Ι. Ηπείρου.

Κατηγορία Εξόδων	Δαπάνες Καθηγητών (*)		Δαπάνες Διοικητικού Προσωπικού		Σύνολο Δαπανών προσωπικού
	Ποσοστιαία κατανομή	Ποσά σε €	Ποσοστιαία κατανομή	Ποσά σε €	
Κατοικία	27,98%	209.882	16,23%	37.978	247.860
Έξοδα κατοικίας	8,36%	62.700	11,84%	27.706	90.406
Φαγητό	25,73%	192.938	11,89%	27.811	220.748
Ένδυση - υπόδηση	6,97%	52.239	6,17%	14.438	66.677
Διασκέδαση - ψυχαγωγία	9,56%	71.721	5,20%	12.168	83.889
Έξοδα αυτοκινήτου	6,75%	50.661	5,46%	12.776	63.438
Όλοι οι άλλοι κλάδοι (περιλαμβάνονται δίδακτρα παιδιών)	14,65%	109.859	43,22%	101.123	210.982
ΣΥΝΟΛΟ	100,00%	750.000	100,00%	234.000	984.000

(*) Από το σύνολο των δαπανών του Εκπαιδευτικού προσωπικού το 40% δαπανάται εκτός του νομού Πρέβεζας (300.000 €).

3.1.3. Ετήσια εισροή από τις δαπάνες της Σχολής Διοίκησης & Οικονομίας (Παράρτημα Πρέβεζας) του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου στην περιοχή

Οι δαπάνες του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου που πραγματοποιούνται για την εκπαιδευτική και ερευνητική λειτουργία του Παραρτήματος της Πρέβεζας (εκτός της μισθοδοσίας) αφορούν στις κατηγορίες που αναλύονται στον πίνακα 3 και ανέρχονται στο ποσό των 1.340.000 €. Το ποσό που εισρέει στην περιοχή, εκτιμάται σε 1.175.000

Πίνακας 3: Ετήσια δαπάνη, ανά κατηγορία εξόδων, για τη λειτουργία της Σχολής Διοίκησης & Οικονομίας (Παράρτημα Πρέβεζας) Τ.Ε.Ι. Ηπείρου.

Κατηγορία Εξόδων	Ετήσια Δαπάνη (*)
Επενδύσεις για υποδομές (πάγια)	775.000 €
Συντηρήσεις	20.000 €
Εξοπλισμός	60.000 €
Λειτουργικά (Ενοίκια =15.000, ΔΕΗ / ΔΕΥΑΠ / ΟΤΕ = 25.000, Διάφορα 10.000)	50.000 €
Βιβλία	130.000 €
Προμήθεια Χαρτιού	30.000 €
Λοιπά Αναλώσιμα	30.000 €
Εκδόσεις	5.000 €
Εκδηλώσεις (συνέδρια, ημερίδες, κ.λπ.)	30.000 €
Σίτιση	210.000 €
ΣΥΝΟΛΟ	1.340.000 €

(*) Οι δαπάνες για «Βιβλία» (130.000) «Εκδόσεις» (5.000) και «Εξοπλισμός» (50% του συνόλου = 30.000) καταβάλλονται εκτός του νομού Πρεβέζης.

Οι άμεσες εισροές από τη λειτουργία του Τριτοβάθμιου Ιδρύματος στην περιοχή της Πρέβεζας, ανέρχονται συνολικά (άθροιση δαπανών από σπουδαστές, προσωπικό και Τ.Ε.Ι.) σε 8.935.114 €.

3.2. Έμμεσες Οικονομικές Επιδράσεις

Υπάρχουν διάφορες μέθοδοι για την εκτίμηση των έμμεσων οικονομικών επιδράσεων από μια δραστηριότητα σε μια περιφερειακή οικονομία. Η μέθοδος η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως η «μέση λύση» μεταξύ της απλούστερης και της πλέον σύνθετης είναι αυτή της κατασκευής "ad hoc" μοντέλων πολλαπλασιαστών. Ο πολλαπλασιαστής αποτελεί ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο για την εκτίμηση της επιδράσεως μιας νέας ή επεκτεινόμενης δραστηριότητας στην περιφέρεια.

Η μεθοδολογία αυτή βασίζεται στη συλλογή των μεγεθών της δαπάνης (Milne S.S.,1987:495-515). Υπάρχουν διάφοροι τύποι πολλαπλασιαστών που μπορούν να κατασκευαστούν για μια οικονομία τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, οι σημαντικότεροι από τους οποίους είναι (Λαγός, 1996). Σύμφωνα με τους Lowyck και Wanhill (1992:227-244), το τοπικό εισόδημα και η δημιουργούμενη απασχόληση αποτελούν τις σημαντικότερες επιδράσεις στις τοπικές κοινωνίες, οι οποίες εκτιμώνται με τη χρήση των πολλαπλασιαστών.

3.2.1. Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής Εισοδήματος

Σύμφωνα με την Κεϋνσιανή θεωρία, η συνολική ζήτηση συνδέεται άμεσα με την κυκλική ροή εισοδήματος και ο πολλαπλασιαστής έχει μεγάλη και άμεση επίδραση στο εθνικό εισόδημα. Αν υπάρξει εισροή στην κυκλική ροή εισοδήματος, τότε το εθνικό εισόδημα θα αυξηθεί, αλλά όσο μεγαλύτερη είναι η αναλογία του επιπλέον εισοδήματος που δαπανάται και επομένως μεταβιβάζεται σε κάποιον άλλον, τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η τελική αύξηση του εθνικού εισοδήματος. Ο πολλαπλασιαστής εισοδήματος χρησιμοποιείται σαν ένα σημαντικό εργαλείο για την ανάλυση και πρόβλεψη σε επίπεδο εθνικής οικονομίας και είναι ένα από τα πρώτα εθνικά οικονομικά υποδείγματα που έχουν χρησιμοποιηθεί και σε περιφερειακό επίπεδο.

Χρησιμοποιώντας την απλούστερη μορφή της Κεϋνσιανής θεωρίας μπορούμε να κατασκευάσουμε τον περιφερειακό πολλαπλασιαστή εισοδήματος (Σκούντζος, 2004, σελ. 56-59). Σημείο εκκινήσεως για την κατασκευή του πολλαπλασιαστή είναι η γνωστή ταυτότητα του περιφερειακού εισοδήματος κατά την οποία το περιφερειακό εισόδημα μιας περιφέρειας (ΥΠ) ορίζεται ως το άθροισμα των δαπανών ιδιωτικής κατανάλωσης της περιφέρειας (CΠ), της δημόσιας κατανάλωσης (GΠ), των αυτόνομων επενδύσεων στην περιφέρεια (IΠ) και των εξαγωγών (XΠ) μείον τις εισαγωγές της περιφέρειας (MΠ).

$$Y_{\pi} = C_{\pi} + \hat{G}_{\pi} + \hat{I}_{\pi} + \hat{X}_{\pi} - M_{\pi} \quad (1)$$

Εστω ότι, η αναλογία του περιφερειακού εισοδήματος που παρακρατείται με μορφή φόρων, είναι t , οπότε το διαθέσιμο εισόδημα της περιφέρειας είναι:

$$Y_{\pi}^d = Y_{\pi} - t \times Y_{\pi} \quad (2)$$

Εστω, οι παρακάτω σχέσεις:

$$C_{\pi} + \hat{C}_{\pi} + c \times Y_{\pi}^d \quad (3)$$

$$M_{\pi} = \hat{M}_{\pi} + m \times Y_{\pi}^d \quad (4)$$

όπου, \hat{C}_{π} = αυτόνομη ιδιωτική κατανάλωση της περιφέρειας

= οριακή ροπή προς κατανάλωση της περιφέρειας

\hat{M}_{π} = αυτόνομες εισαγωγές

m = οριακή ροπή προς εισαγωγές

Από το συνδυασμό των εξισώσεων (1), (2), (3) και (4), λαμβάνουμε:

$$Y_{\pi} = \frac{1}{1 - (1-t)(c-m)} (\hat{C}_{\pi} + \hat{I}_{\pi} + \hat{G}_{\pi} + \hat{X}_{\pi} - \hat{M}_{\pi}) \quad (5)$$

ή

$$Y_{\pi} = k (C_{\pi}^{\wedge} + I_{\pi}^{\wedge} + G_{\pi}^{\wedge} + X_{\pi}^{\wedge} - M_{\pi}^{\wedge}) \quad \text{όπου}$$

$$k = \frac{1}{1 - (1-t)(c-m)} \quad (6)$$

Η εξίσωση (6) είναι ο περιφερειακός πολλαπλασιαστής εισοδήματος. Εάν αυξηθεί ένα ή όλα τα τμήματα της αυτόνομης δαπάνης μέσα στην περιφέρεια, η αύξηση του εισοδήματος θα είναι k φορές το ποσό της αυτόνομης δαπάνης.

Η αποφασιστική παράμετρος στον παραπάνω τύπο του πολλαπλασιαστή είναι η οριακή ροπή προς κατανάλωση προϊόντων παραγομένων μέσα στην περιφέρεια ή, με άλλα λόγια, η ροπή προστιθέμενης αξίας μέσα στην περιφέρεια. Η οριακή αυτή ροπή είναι $c - m$ και όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθός της τόσο μεγαλύτερη είναι η θετική επίδρασή της πάνω στον πολλαπλασιαστή.

Πέρα από την οριακή ροπή προς κατανάλωση προϊόντων παραγομένων στην περιφέρεια, υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν το μέγεθος του πολλαπλασιαστή. Ο πρώτος παράγοντας είναι το μέγεθος της περιφέρειας. Όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθος της περιφέρειας τόσο η διαφοροποίηση της παραγωγικής βάσης της περιφέρειας είναι ενδεχόμενο να είναι μεγαλύτερη, με αποτέλεσμα η αναλογία των εισαγωγών της στο σύνολο των δαπανών να είναι μικρότερη και συνεπώς οι διαρροές εισοδήματος προς άλλες περιφέρειες λόγω εισαγωγών, αναλογικά μικρότερες. Με δεδομένους όλους τους άλλους προσδιοριστικούς παράγοντες της οριακής ροπής προς εισαγωγές, ο πολλαπλασιαστής μιας μεγάλης περιφέρειας θα είναι μεγαλύτερος από τον πολλαπλασιαστή μιας μικρής περιφέρειας.

Ο δεύτερος παράγοντας που μπορεί να επηρεάσει το μέγεθος του πολλαπλασιαστή, είναι ο βαθμός απομόνωσης μιας περιφέρειας. Όσο περισσότερο απομακρυσμένη είναι μια περιφέρεια από τις υπόλοιπες περιφέρειες (όπως π.χ. συμβαίνει με ορισμένες νησιωτικές περιοχές), τόσο οι διαρροές εισοδήματος προς άλλες περιφέρειες λόγω εισαγωγών, είναι ενδεχόμενο να είναι μικρότερες, με αποτέλεσμα να αυξάνεται το μέγεθος του πολλαπλασιαστή.

Ένας τρίτος παράγοντας που μπορεί να επηρεάσει το μέγεθος του πολλαπλασιαστή είναι οι αντανακλαστικές επιδράσεις του διαπεριφερειακού εμπορίου. Σε μια χώρα με πολλές περιφέρειες, οι εισαγωγές μιας περιφέρειας από τις άλλες αποτελούν εξαγωγές για αυτές τις περιφέρειες. Συνεπώς, μια αύξηση των εισαγωγών μιας περιφέρειας από τις άλλες θα προκαλέσει πολλαπλασιαστικές επιδράσεις σε αυτές τις περιφέρειες, οι οποίες ανάλογα με την ροπή που έχουν για εισαγωγές, θα αυξήσουν τις εισαγωγές τους από την αρχική περιφέρεια, προκαλώντας δευτερογενείς επιδράσεις στο εισόδημα αυτής κ.ο.κ.. (Σκούντζος, 2004).

3.2.2. Εκτίμηση του Περιφερειακού Πολλαπλασιαστή Εισοδήματος του Νομού Πρεβέζης

Προκειμένου να προσδιοριστεί ο περιφερειακός πολλαπλασιαστής εισοδήματος του Νομού Πρεβέζης, ελήφθησαν υπ' όψιν στοιχεία διαθέσιμα του Νομού, η επεξεργασία των οποίων καθώς και οι υποθέσεις-παραδοχές που έγιναν, αφορούσαν στα εξής:

- i. Το εισόδημα που αποκτήθηκε από τους μόνιμους κατοίκους του Ν. Πρεβέζης εκτός περιοχής, ισούται με το εισόδημα που αποκτούν οι μη μόνιμοι κάτοικοι εντός του νομού. Στην περίπτωση αυτή, όπου το καθαρό εισόδημα που αποκτήθηκε εκτός περιοχής είναι μηδενικό, το ακαθάριστο εισόδημα σε τιμές αγοράς ισούται με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε τιμές αγοράς.
- ii. Το ακαθάριστο εισόδημα και συνεπώς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν προσεγγίζει το ύψος του καθαρού εισοδήματος του Νομού, το οποίο θα προέκυπτε μετά την αφαίρεση των αποσβέσεων του υλικού κεφαλαίου (στοιχείο μη διαθέσιμο για το Νομό Πρεβέζης).
- iii. Η κατανάλωση του Νομού υπολογίστηκε με βάση το θεωρητικό μοντέλο ($Y=C+S$) που προσδιορίζει το εισοδηματικό κύκλωμα αναπτυσσόμενης οικονομίας, όπου ότι εκρέει ως αποταμίευση (S) από το εισοδηματικό κύκλωμα εισρέει ως επένδυση (I).

Πίνακας 4: ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΝΟΜΟΥ ΠΡΕΒΕΖΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1991-2004

Εκατ. Ευρώ – Βασικές τιμές (Έτος Βάσης: 1999)			
Έτος	ΑΕΠ	Αποταμιευτικές Καταθέσεις	Κατανάλωση (C) *
1991	457,10	194,58	471,21
1992	493,18	186,64	501,12
1993	464,79	194,13	457,29
1994	442,93	203,45	433,61
1995	404,99	217,17	391,27
1996	406,18	234,73	388,62
1997	439,85	239,71	434,87
1998	454,83	230,38	464,16
1999	477,23	219,51	488,10
2000	502,51	233,41	488,61
2001	530,29	-	474,47
2002	554,37	345,05	498,55
2003	578,40	343,62	579,83
2004	604,69	354,81	593,50

Πηγή στοιχείων ΑΕΠ και Αποταμιευτικών Καταθέσεων σε τιμές αγοράς: «Οι Νομοί της Ελλάδος», copyright: www.economics.gr, Πηγή στοιχείων Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή: Ε.Σ.Υ.Ε.

(*): Η κατανάλωση κάθε έτους προέκυψε μετά τον υπολογισμό της ετήσιας μεταβολής των αποταμιευτικών καταθέσεων.

- iv. Το ύψος της οριακής ροπής προς κατανάλωση (c) προσδιορίστηκε με βάση τις μεταβολές του εισοδήματος (βλ. παραδοχές i και ii) και της κατανάλωσης μετά τον υπολογισμό των αντίστοιχων μέσων ετήσιων τιμών περιόδου 1991-1997 και περιόδου 1998-2004.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΟΡΙΑΚΗ ΡΟΠΗ ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΝΟΜΟΥ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Εκατ. Ευρώ – Βασικές τιμές (Έτος Βάσης: 1999)					
	Εισόδημα (Y) [μέση ετήσια τιμή]	Κατανάλωση (C) [μέση ετήσια τιμή]	Μεταβολή ΔC	Μεταβολή ΔY	Οριακή ροπή προς κατανάλωση (c)
Περίοδος '91-'97	444,15	439,71			
Περίοδος '98-'04	528,90	512,46	72,75	84,76	0,858287

- v. Η αναλογία του εισοδήματος που παρακρατείται με μορφή φόρων (t), υπολογίστηκε με βάση διαθέσιμα στοιχεία που αφορούσαν στο δηλωθέν εισόδημα ανά κάτοικο του νομού και τους άμεσους φόρους ανά κάτοικο, και ανέρχεται σε 0,08.

- vi. Η τιμή για την οριακή ροπή προς εισαγωγές (m) του νομού αποτελεί υπόθεση εργασίας λαμβάνοντάς την ως 0,60. Ο προσδιορισμός του μεγέθους αυτού θα μπορούσε να ήταν εφικτός μετά από την κατασκευή ενός Διαπεριφερειακού Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής, ο οποίος δύναται να παρουσιάσει την επίδραση των διασυνδέσεων και αλληλεξαρτήσεων του οικονομικού συστήματος πέραν της ίδιας περιοχής, αφού λαμβάνει υπόψη και την επίδραση από τις διαπεριφερειακές ροές των περιοχών που γειτνιάζουν με την εν λόγω περιοχή (Stone, 1986).

Αντικαθιστώντας την εξίσωση (6) με τις παραπάνω τιμές, ο περιφερειακός πολλαπλασιαστής εισοδήματος του Νομού Πρεβέζης υπολογίζεται ως: = 1,31.

Συνεπώς, η συνολική οικονομική επίδραση από τη λειτουργία του Τριτοβάθμιου Ιδρύματος, για το έτος 2004, στο εισόδημα της περιοχής εκτιμάται σε 11.705.000 €.

5. Συμπεράσματα

Το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Ηλείου, ενισχύει την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της περιοχής. Η συγκέντρωση φοιτητικού, διδακτικού και διοικητικού δυναμικού αυξάνει τη ζήτηση, τονώνει την τοπική οικονομία και λειτουργεί πολ-

λαπλασιαστικά για το συνολικό εισόδημα της περιοχής. Παράλληλα, αναμένεται με τη λειτουργία του ΤΕΙ, να υπάρξουν μακροχρόνια αναπτυξιακά αποτελέσματα μέσω της δημιουργίας ικανότερου ανθρώπινου δυναμικού. Πέρα όμως από τις όποιες έμμεσες και άμεσες οικονομικές επιδράσεις στην τοπική οικονομία, η παροχή εξειδικευμένου προσωπικού, αλλά κυρίως τεχνογνωσίας και καινοτομίας σε οικονομικούς και κοινωνικούς τομείς σημαντικούς για την κάθε περιφέρεια μπορεί να αποτελέσει κρίσιμο παράγοντα περιφερειακής ανάπτυξης και ευημερίας. Τα ΤΕΙ είναι κατεξοχήν ιδρύματα που εξασφαλίζουν την παροχή εφαρμοσμένης γνώσης, τη σύνδεση με τις ανάγκες της οικονομίας, την παροχή δια βίου εκπαίδευσης και την ενσωμάτωση της επιστημονικής γνώσης στην τοπική πραγματικότητα. Εφόσον ακολουθηθεί η ενδεδειγμένη στρατηγική, είναι σαφές ότι τα περιφερειακά ΤΕΙ έχουν πολλά να προσφέρουν σε τοπικό επίπεδο, ενώ παράλληλα μπορούν να κερδίσουν τα ίδια μια ιδιαίτερη θέση στο ελληνικό και διεθνές ακαδημαϊκό τοπίο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Hyz A. , Gikas G. (2006), *“Human Capital as the main factor of Evolution and Trends of Regional Development – Case of Greece”*, XXIV International Conference, *Education without Boundaries*, International Council for Innovation in Higher Education, Panama
- Hyz A., Gikas G. (2002), *“The Role of Human Knowledge in the Development and Competitiveness of the Region”*, Archives of Economic History, Greek Economic History Society’s Papers of Patra’s Congress
- Lowyck E., Wanhill S.R.C. (1992), *“Regional Development and Tourism within the European Community”*, Recreation and Hospitality Management, Vol.4
- Milne S.S. (1987), *“Differential Multipliers”*, Annals of Tourism Research 14.
- Neave G. (1979), *“Higher Education and Regional Development”*, Higher Education Review, 11(3), pp10-26.
- Stone R. (1986), *“The accounts of society”*, Journal of Applied Econometrics, 1, pp 5-28.
- Γέμπτος Π.Α., *“Πανεπιστήμια και Περιφερειακή Ανάπτυξη”*, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 25 Ιουνίου 1991
- Δρακάτος Κ. (1993), *Περιγραφική Οικονομική Στατιστική*, Εκδόσεις Παλαζήση, Αθήνα
- Λαγός Δ. (1996), *Οι Οικονομικές Επιπτώσεις του Τουρισμού στην Περιφερειακή Ανάπτυξη*, (Διδακτορική διατριβή), Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα
- Λαμπριανίδης Λ. (1993), *Περιφερειακά Πανεπιστήμια στην Ελλάδα: Από το αίτημα*

για στρατόπεδα νεοσυλλέκτων στο αίτημα για περιφερειακά πανεπιστήμια,
Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

Παπακωνσταντίνου Γ. (2002), *Προσφορά και Ζήτηση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης*,
Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα.

Σκούντζος Θ., (2004), *Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική*, Τόμος Β',
Εκδόσεις Σταμούλη

Χυζ Α., Γκίκας Γ. (2004), "Η προσφορά εξειδικευμένης εργασίας ως προσδιοριστικός
παράγοντας της ανταγωνιστικότητας μιας περιφέρειας", Αρχείον Οικονομικής
Ιστορίας, Ανακοινώσεις Ελληνικής Εταιρείας Οικονομικής Ιστορίας Συνεδρί-
ου Πατρών, Ειδική Έκδοση, σελ. 117-133.